

УДК 378.14(430)

І.О. Попова, к.т.н., доцент, С.О. Квітка, к.т.н., доцент
Таврійський державний агротехнологічний університет
імені Дмитра Моторного

ВЗАЄМОДІЯ ВИКЛАДАЧА І СТУДЕНТА НА ОСНОВІ ПАРТНЕРСТВА У СУЧАСНІЙ ПРОФЕСІЙНІЙ ОСВІТІ

Анотація. У статті розглянуті етапи супроводу діяльності студента при вивченні дисципліни, роль викладача у організації самостійної пізнавальної діяльності студента в освітньому процесі, який орієнтований на активні методи оволодіння знаннями, розвиток творчих здібностей студента з урахуванням потреб і здібностей особистості.

Ключові слова: самостійна пізнавальна діяльність, тьютор, консультування, мотивація, модератор, навчальний контракт.

Постановка проблеми. Сучасні тенденції реформування освіти характеризуються протиріччями: з одного боку, інтенсивно розвивається особистісно-орієнтована модель освіти, яка дозволяє здійснювати гуманітарний тип освіти, забезпечувати варіативність і особисту орієнтацію процесу освіти, створювати умови для індивідуально-творчого становлення студентів в період освоєння змісту професійної діяльності; з іншого боку, економічна криза освіти позначається на її якості і можливостях кожного закладу вищої освіти (ЗВО) створювати навчально-методичне, технологічне, інформаційне забезпечення навчального процесу.

Суспільство потребує фахівців, здатних до самостійної перетворювальної діяльності, до самостійної професійної само зміни. Це обумовлює необхідність знаходити внутрішні резерви для насичення освітнього процесу навчально-методичним забезпеченням, що розуміється нами як результат професійної творчості викладачів і як засіб професійного розвитку студентів.

Навчально-методичне забезпечення створює середовище актуалізації самостійної творчої активності студентів, викликає потребу до самопізнання і самонавчання. Таким чином створюються перед посилення «подвійної підготовки» – особистісного і професійного становлення.

В умовах докорінних змін, що відбуваються в наш час в системі освіти, різко зростає роль і значення самостійної пізнавальної діяльності студентів у ВНЗ. Вона стає головним резервом підвищення якості підготовки майбутніх фахівців. Організація самостійної пізнавальної діяльності студентів стає ключовим питанням у сучасному освітньому процесі: це пов'язано не тільки зі збільшенням долі самостійної роботи при засвоєнні навчальних дисциплін, але у сучасному розумінні освіти це життєва стратегія особистості-студента, бо він включається «в освіту довжиною в життя». Мотивація до безперервного

освіти, універсальні і професійні компетенції становляться необхідним ресурсом особистості для успішного включення у трудову діяльність і реалізацію своїх життєвих планів, а уміння вчитися становиться ключовим умінням фахівця двадцять першого століття [1,2].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Життям доведено, що тільки ті знання, які студент здобув самостійно, завдяки власному досвіду, думці і дії, будуть насправді міцні. Загально відомо, що людській пам'яті залишається 10% почутого, 50% побаченого, та 90% виконаного самостійно. Тому, якщо навчальний матеріал опрацьовується власноручно, самостійно виконується завдання від його постановки до аналізу отриманих результатів, то засвоюється не менше 90% інформації. Саме тому в навчальних закладах поступово, але неухильно переходять від передачі інформації до керівництва навчально-пізнавальною діяльністю, формування у студентів навиків самостійної творчої роботи.

Аналіз літератури, присвяченій проблемі самостійної пізнавальної діяльності студента, показує що розкриття сутності даної категорії здійснюється з різних позицій. Найбільш часто трактується як специфічний вид або форма навчальної діяльності. І.І. Ільєсов, В.Я. Ляудис вважають самостійну роботу системою, що забезпечує керування навчальною діяльністю студентів.

Достатньо велика група педагогів розглядає самостійну роботу як метод навчання. Н.В. Чекалова трактує самостійну роботу як сплановану, пізнавальну, організаційно і методично направлена діяльність студента, що здійснюється без прямої допомоги викладача для досягнення конкретного результату. А.Г. Казакова, А.С. Линда, Р.Б. Срода розуміють під самостійною роботою таку діяльність студентів, яку вони виконують, проявляючи самостійність, активність, ініціативу, творчість. [1]

Ряд педагогів-дослідників вважають самостійну роботу засобом включення студентів у активну пізнавальну діяльність. За їх розумінням, студентів потрібно вчити пізнавальній діяльності. Таким чином, самостійна пізнавальна діяльність студентів є важливішою складовою процесу підготовки кваліфікованих фахівців. В наш час існують дві форми самостійної роботи: аудиторна і поза аудиторна. Сьогодні при організації роботи студентів більше значення набуває поза аудиторна самостійна робота: навчальна, навчально-дослідна робота студента, яка виконується при методичному керівництві викладача, але без його безпосередньої участі.

Формулювання цілей статті. Дослідження ефективних видів організаційно-методичної діяльності між викладачем і студентом, які б сприяли покращенню самостійній пізнавальній діяльності студента.

Виклад основного матеріалу дослідження. Однією з головних задач у професійній підготовці студентів є формування творчого рівня у їхній самостійній пізнавальній діяльності. Педагогічний досвід показує, що ефективність і якість навчання тим вища, чим краще організована і забезпечена самостійна пізнавальна діяльність студентів. При цьому слід

врахувати, що для кожного студента процес засвоєння навчального матеріалу йде у відповідності з індивідуальними особливостями їх логіко-розумової діяльності, тому потрібний індивідуальний підхід в організації самостійної пізнавальної діяльності студента.

Самостійна робота потребує упорядкування і системної організації навчальної діяльності студента, а також взаємодії викладача і студента на основі партнерства.

Основна задача викладача зводиться до організації навчальної діяльності студента і до конструювання освітнього середовища. Діяльність викладача і діяльність студента взаємопов'язані, по суті викладач виходить на супровід діяльності студента. Збільшення ролі самостійної пізнавальної діяльності пов'язано з із змінами позиції викладача та із зміною позиції студента.

Успішно вирішити задачу формування у студента навички до самостійної роботи можна тільки через удосконалення навчального процесу на основі діяльнісного підходу до освіти, посиливши методологічну спрямованість різних видів діяльності майбутнього фахівця-енергетика, допомагаючи йому оволодіти методами наукового аналізу процесів і явищ. Тут основна задача викладача – організувати студентів на активну навчальну діяльність, надавши йому максимум самостійності.

Викладачі постійно шукають ефективні види організаційно-методичної діяльності, які б сприяли досягненню мети у підготовці фахівців. Діяльність викладача і діяльність студента взаємопов'язані, викладач супроводжує діяльність студента при вивчанні електротехніки [2,3]. Зміна позиції викладача потребує від нього оволодіння новими ролями: тьютора, консультанта і модератора освітнього процесу.

Консультування є важливим видом діяльності викладача – систематичний супровід студента, особливим чином організована взаємодія між викладачем-консультантом (професіоналом) і студентом, яке направлене на розв'язання проблем і внесення позитивних змін у його діяльність. Сутність пропонованої моделі полягає в тому, що відсутній традиційний виклад матеріалу викладачем, тобто навчальна функція замінюється консультуванням, яке може здійснюватися як у реальному часі, так і в дистанційному режимі. Консультування зосереджено на рішенні конкретної проблеми або темі. Передбачається, що консультант знає готове рішення, яке він може наказати студенту, або він володіє способами діяльності, які указують путь рішення проблеми. Головна ціль викладача в такій моделі навчання – навчити студента «як вчитися».

В теорії і практиці консультування представлено декілька моделей консультаційної діяльності. В залежності від функцій консультування розрізняють експертне, проектне і процесне консультування. Специфікою проектного консультування є супровід науково-дослідних і проектних робіт студентів. Процесне консультування необхідне як супровід студента при реалізації ним навчально-дослідних і проектних робіт студентів.

Під тьютерством розуміють як здійснення загального керівництва самостійною поза аудиторною роботою студента, так і форма виховної роботи. Тьютор в перекладі з англійської *tutor* означає домашній вчитель, репетитор [2]. Тьюторство засновано на наступних принципах:

- індивідуальний підхід до особистості студента;
- допомога в організації навчального процесу студента.

Сучасне розуміння тьюторства:

- тьюторство як підтримка або шлях рішення проблеми суб'єктивності в освіті. Під підтримкою розуміють особливий від допомоги, направлений на розвиток автономності і самостійності студента при вирішенні проблеми;

- тьюторство як супровід в реалізації освітньої програми, навчально-дослідної ті науково-дослідної і проектної роботи студента;

- тьюторство як шлях культурного, професійного, особистісного розвитку.

Викладач-тьютор здійснює педагогічний супровід студента. Він розробляє групові завдання, організує обговорення будь-якої проблеми. Діяльність тьютора, як і консультанта направлена не на відтворення інформації, а на роботу з суб'єктивним досвідом студента. Викладач аналізує пізнавальні інтереси, наміри, потреби особистості устремління кожного студента. Розробляє спеціальні вправи і завдання, що спираються на сучасні комунікаційні методи, особисту і групову підтримку; продумує способи мотивації і варіанти фіксації досягнень; розробляє напрямки проектної діяльності. Спілкування з тьюторами може здійснюватися через практичні заняття, комп'ютерні конференції.

Завдання тьютора: допомогти студентам отримати максимальну віддачу від навчання; слідкувати за процесом навчання; давати зворотній зв'язок за виконані завдання; проводити консультування і підтримувати заінтересованість у навчанні на протязі всього вивчення дисципліни; надавати можливість зв'язуватися з ним при необхідності за допомогою особистого контакту, електронної пошти і комп'ютерних конференцій.

Діяльність викладача-модератора (від лат. *moderor*) направлена на редагування процесу навчання студента, на розкриття потенціальних можливостей студента і його здібностей. Викладач-модератор використовує спеціальні технології, які допомагають організувати процес вільної комунікації, обміну думок, суджень, що допомагає студенту прийняти рішення за рахунок реалізації внутрішніх можливостей. Модератор націлює студента на розкриття внутрішнього потенціалу, допомагають виявити приховані можливості та нереалізовані уміння. Модератор-викладач вчить студентів вчитися, мислити, працювати з інформацією, співпрацювати. Дидактична ціль використання викладачем технології модерації є формування здатності студента до самостійного і відповідального рішення проблем, що включає розвиток його здібностей до аналізу інформації, виявленню і оцінюванню проблеми; уміння виробити стратегію досягнення цілей і планування конкретних дій; знаходити можливість і ресурси для рішення

проблем; здатності ведення переговорів і дискусій, уміння вислухати іншого, переконувати і приймати колегіальні рішення; навички прийняття персональної відповідальності за втілення прийнятих рішень.

Крім перелічених способів взаємозв'язків із студентами можуть укладатися навчальні контракти на самостійне вивчення або якогось розділу (теми) дисципліни, або на вивчення всього курсу. Навчальний контракт представляє собою технологію створення і реалізації індивідуального навчального плану (освітньої програми). Складовими компонентами навчального контракту виступають: стратегія самостійного вивчення дисципліни студентом; - спосіб застосування навчального контракту в діяльності і взаємодії викладачів і студентів; - особистісний освітній досвід, який виступає як основний ресурс розробки і виконання навчального контракту; система індивідуальних консультацій, які надаються студенту у відповідності до норм, що записані в контракті [4,5].

Контракт передбачає розробку детального плану виконання обов'язків всіма сторонами. За підсумками кожного етапу передбачається звіт, а також проміжні атестації. В процесі проміжних атестацій студент виконує тести або представляє ту, чи іншу частину самостійно розробленого проекту, письмового самоаналізу. Під час представлення проміжних результатів можуть обговорюватися підсумки участі студента в роботі тих чи інших конференцій, презентацій.

При організації самостійної роботи необхідно узгоджувати підходи до її організації командою викладачів освітньої програми. Команда викладачів освітньої програми:

- визначає цілі самостійної роботи на основі компетентнісного підходу;
- планує самостійну роботу в рамках освітньої програми;
- узгоджує види самостійної роботи в рамках різних навчальних курсів;
- встановлює зв'язок матеріалу із суміжними теоретичними курсами, між теоретичними знаннями і практикою;
- складає методичні рекомендації для студентів з виконання самостійної роботи;
- інформує студентів і викладачів про графік виконання самостійної роботи.

Таким чином, самостійна пізнавальна робота студентів потребує упорядкування і системної організації, організації взаємодії викладача і студента на основі партнерства.

Основна задача викладача зводиться до організації навчальної діяльності студента і конструювання освітнього середовища, по суті викладач виходить на супровід діяльності студента.

Дуже важливим етапом при взаємодії викладача і студента є контроль-оціночний етап, який включає не тільки оцінювання навчальної діяльності студента з боку викладача, але і взаємо оцінювання і самооцінювання своєї діяльності.

Викладач повинен пам'ятати, що при виконанні любого виду

самостійної роботи студент проходить наступні етапи: визначення цілей самостійної роботи; конкретизацію пізнавальної (проблемної або практичної) задачі; самооцінку готовності до самостійної роботи по рішення поставленої задачі; вибір адекватного способу дій, направлених на рішення задачі; планування (самостійно або за допомогою викладача) виконання самостійної роботи по рішення задачі; реалізація програми виконання навчальної СР; самоконтроль виконання самостійної роботи і оцінювання отриманих результатів. Оцінювання діяльності студентів може проходити в різних форматах: комплексне оцінювання завдань на основі технологічної карти, ведення рефлексивного щоденника, захист проектних і дослідних робіт тощо.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі розвитку освіти виникли нові функції і ролі викладачів вищої школи, нові способи стимулювання і супроводу самостійної роботи студентів в освітньому процесі. Збільшення ролі самостійної роботи викликає зміну позиції викладача, яка зводиться не до викладання готових знань, а до організації навчання студента: розуміння того, що навчитися можна тільки самому.

Список використаних джерел.

1. Рыбакова Н.Н. Роль самостоятельной работы студентов в современном профессиональном образовании. Вузовское и послевузовское образование: Вестник СибАДИ. Вып. 1 (19), 2011. С. 89-96.

2. Попова І.О. Сучасні вимоги до організації самостійної роботи студентів з дисципліни «Теоретичні основи електротехніки» Наука і методика. 2011. № 23. С.87-91.

3. Попова І.О. Особливості формування професійних якостей майбутніх енергетиків. Удосконалення освітньо-виховного процесу в закладі вищої освіти: зб. наук.-метод. праць. ТДАТУ. Мелітополь, 2019. Вип. 22 С. 118-124.

4. Попова І.О., Попрядухін В.С., Курашкін С.Ф. Використання інформаційних технологій при підготовці висококваліфікованих фахівців енергетиків в процесі навчання. Збірник наукових праць. Ч.2. 2019. Каменець-Подільський: ПДАТУ. С. 107-110.

5. Попова І.О., Курашкін С.Ф. Інтеграція науки, освіти та виробництва для покращення підготовки фахівця-енергетика. Вітчизняна наука на зламі епох: проблеми та перспективи розвитку: матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф.: зб. наук. праць. (Переяслав, 18 вересня 2020 р.), Переяслав, 2020. Вип. 63 . с. 29-33.

Popova O., Kvitka S. Interaction between teacher and student on the basis of partnership in modern professional education

Summary. The article considers the stages of student support in the study of the discipline, the role of the teacher in organizing independent cognitive activity of the student in the educational process, which focuses on active methods of acquiring knowledge, development of creative abilities of the student taking into account needs and abilities.

Key words: independent cognitive activity, tutor, counseling, motivation, moderator, educational contract.